

Çalışma Dizaynları ve Kullanım Alanları

Doç.Dr. Özge YILMAZ

oyilmaz_76@hotmail.com

Celal Bayar Üniversitesi Tıp Fakültesi
Pediatrik Solunum Alerji Bilim Dalı

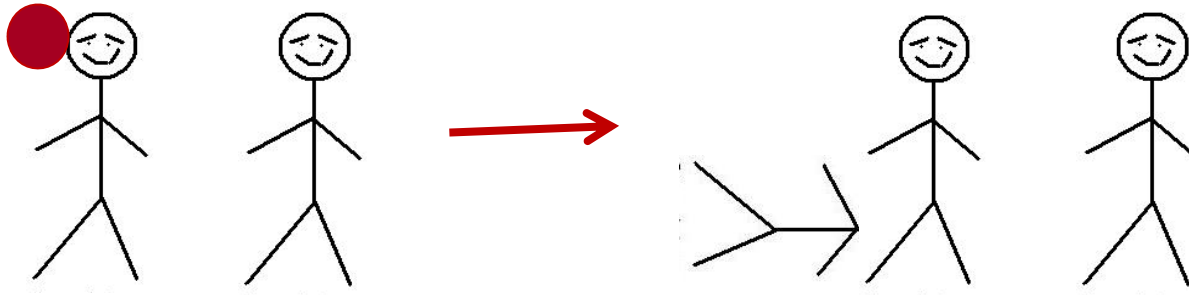

Çalışma Dizaynları: Araştırma Amacı

- Bir hastalığa neden olan özellikleri tanımlamak
- Bir tedaviye hastalığın yanıtını incelemek
- Bir risk faktörünün hastalığa neden olup olmadığını kesin bilmek;

O risk faktörü dışında her özelliği tamamen aynı

Paralel evrenlerde yaşayan iki kişide sonuç

↓
● = Neden

Çalışma Dizaynları: Araştırma Amacı

•Varsayım.....

Tam ikizler yok (nadir 😊)

Paralel evren yok

Bunu araştırmada nasıl aşalım

Birbirinin aynı olmasa da çok benzer gruplar kullanmak

Çalışma Dizaynları: Kohort çalışma

		Hastalık (Sonuç)	
		+	-
Maruziyet (Risk Faktörü)	+		
	-		

2x2 Tablo

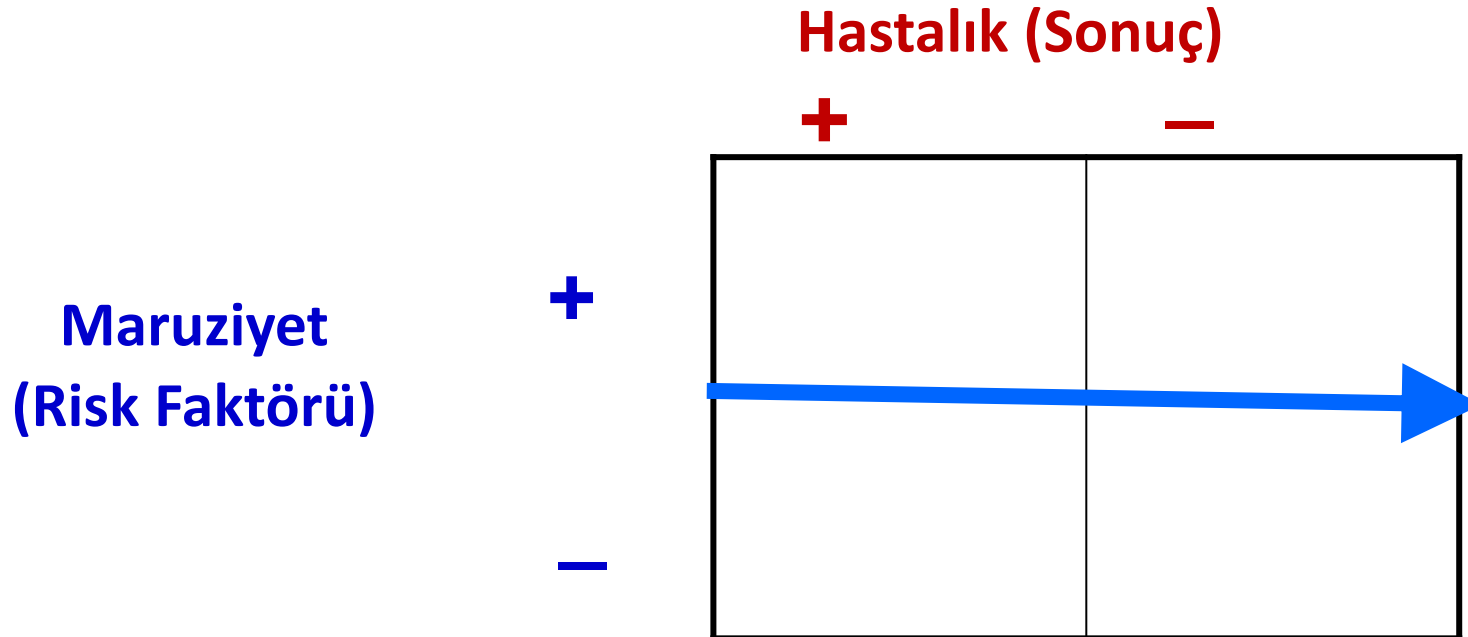
Çalışma Dizaynları Kohort çalışma

✓ Çalışma grubu

“Sağlıklı kohort” (henüz sonucu olmayan kişiler)

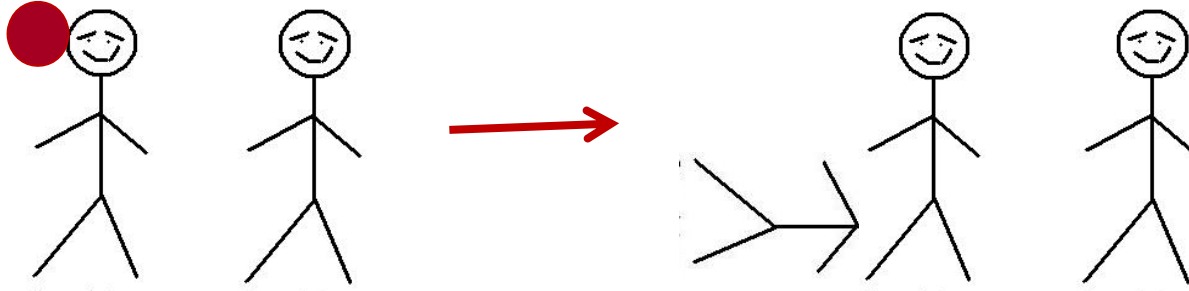
✓ Maruziyet durumu

maruziyeti olan ve olmayanlarda sonucun ortaya çıkması

Çalışma Dizaynları: Kohort çalışma

- ✓ Riskin faktörünün varlığı sonuç oluşmadan önce belirlenir

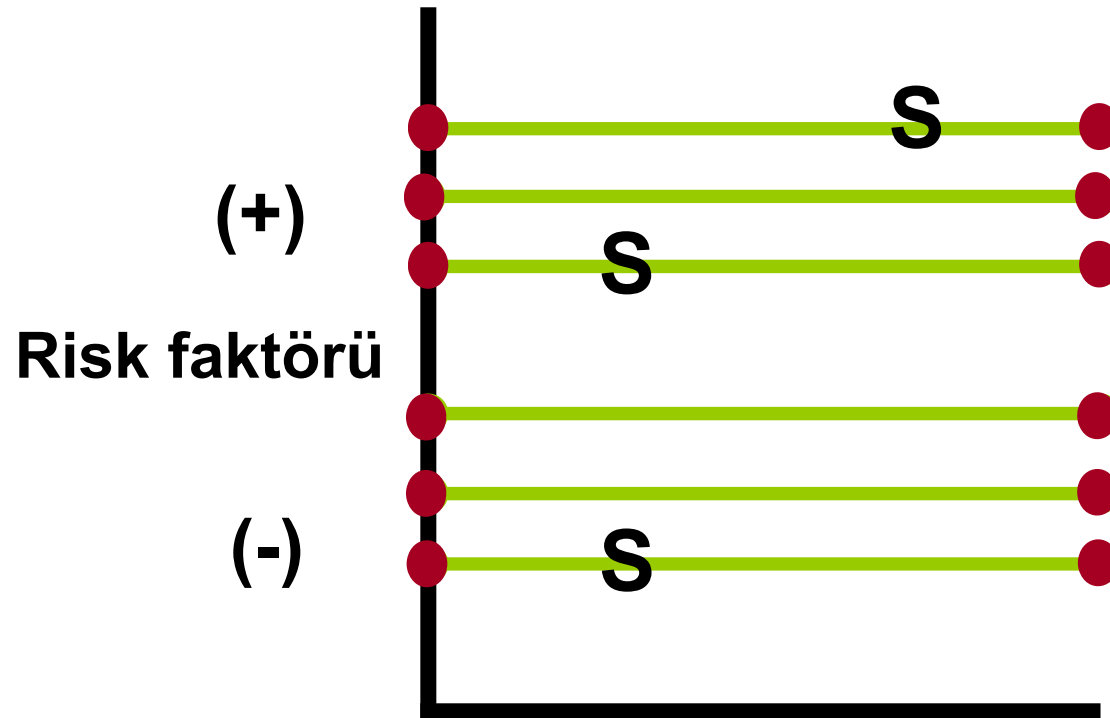

- ✓ Temel amaç: Risk faktörü olanlarda olmayanlara göre sonuç daha fazla mı ortaya çıkıyor !!!!

		+	Hastalık	-
+	Risk	%50	%50	
-		%10	%90	

Çalışma Dizaynları: Kohort çalışma

1. Kohortu tanımla
2. Risk ve sonuç değişkenlerini ölç
3. Sonucun ortaya çıkması için izle

Rölatif risk

$$= (2/3)/(1/3)$$

$$= 2.0$$

Çalışma Dizaynları: Kohort çalışma (Sabit Kohort)

		Çocukta astım		
		+	-	
Annede astım	+	a	b	Risk = $a/a+b$
	-	c	d	Risk = $c/c+d$

$$RR = \frac{\frac{a}{a+b}}{\frac{c}{c+d}}$$

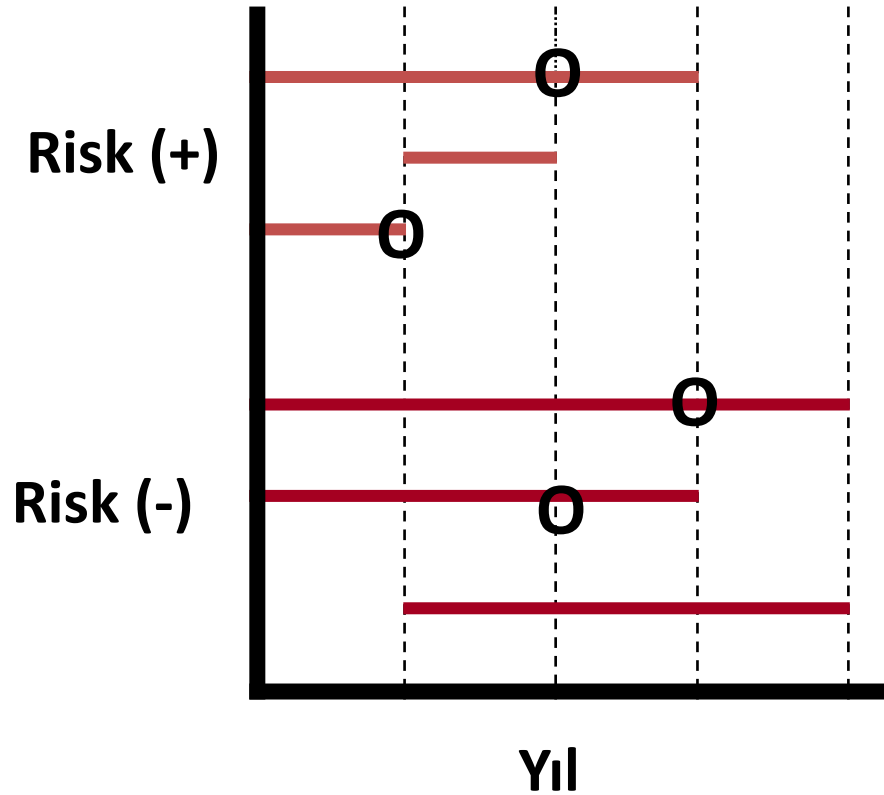

Çalışma Dizaynları: Kohort çalışma (Sabit Kohort)

		Çocukta astım		
		+	-	
Annede astım	+	50	50	Risk = 50/100 = 0.5
	-	10	90	Risk = 10/100 = 0.1

$$RR = 0.5 / 0.1 = 5$$

Çalışma Dizaynları: Kohort çalışma (Dinamik Kohort)

$$RR = 2/3 / 2/3 = 1$$

AMA

$$RR = 2/5 \text{ hy} / 2/10 \text{ hy} = 1$$

Çalışma Dizaynları: Kohort çalışma

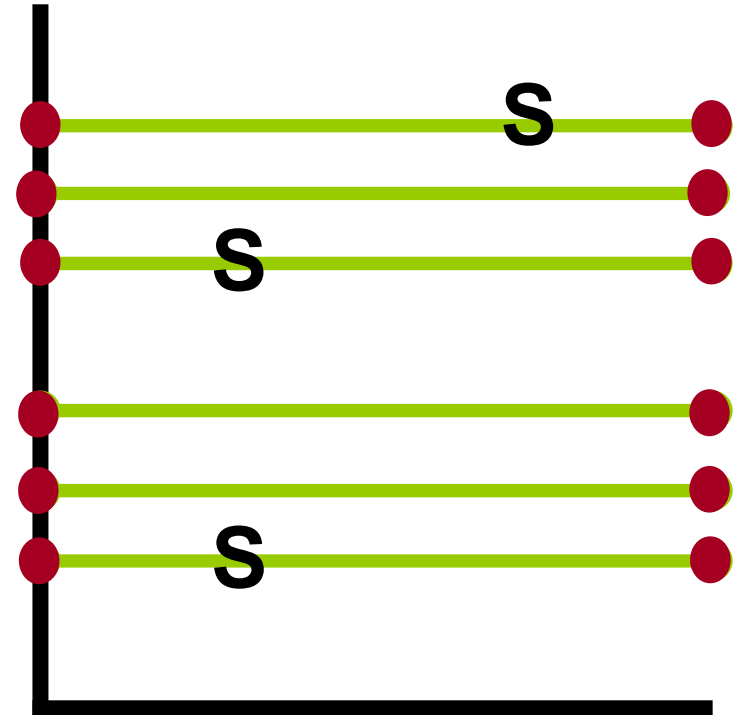
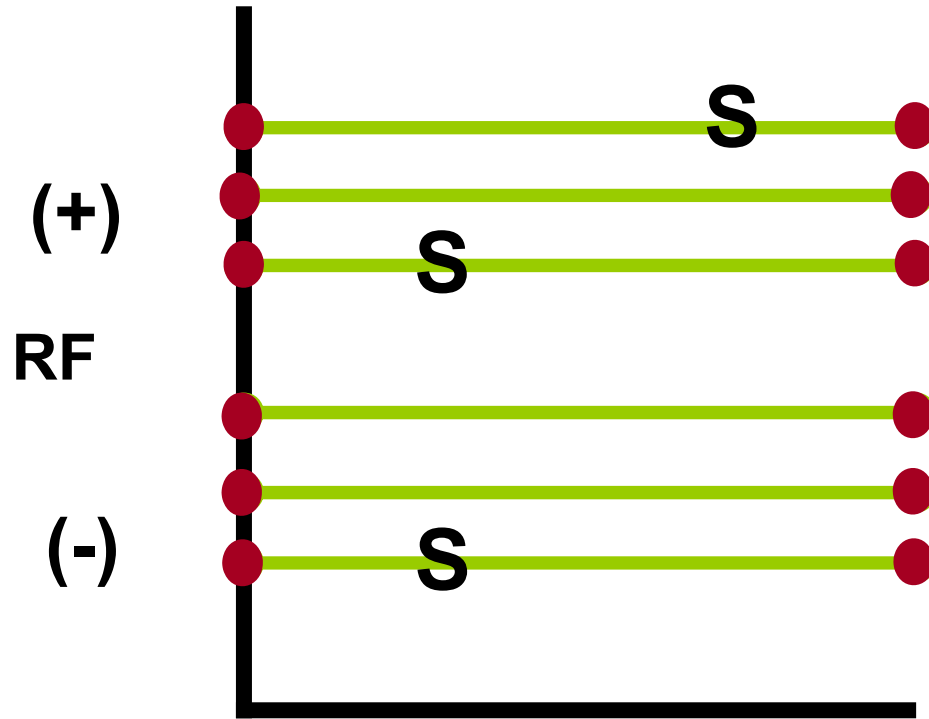
- ✓ Etkinin en iyi göstergesi: **rölatif risk**

Sabit kohort için : kümülatif insidansların oranı

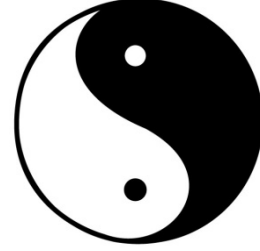
Dinamik kohort için : insidans hızlarının oranı

Çalışma Dizaynları: Kohort çalışma

- ✓ **Prospektif** : çalışma başlangıcında sonuçlar henüz oluşmamış
- ✓ **Retrospektif** : sonuçlar çalışma başlangıcında oluşmuş

Çalışma Dizaynları: Kohort çalışma

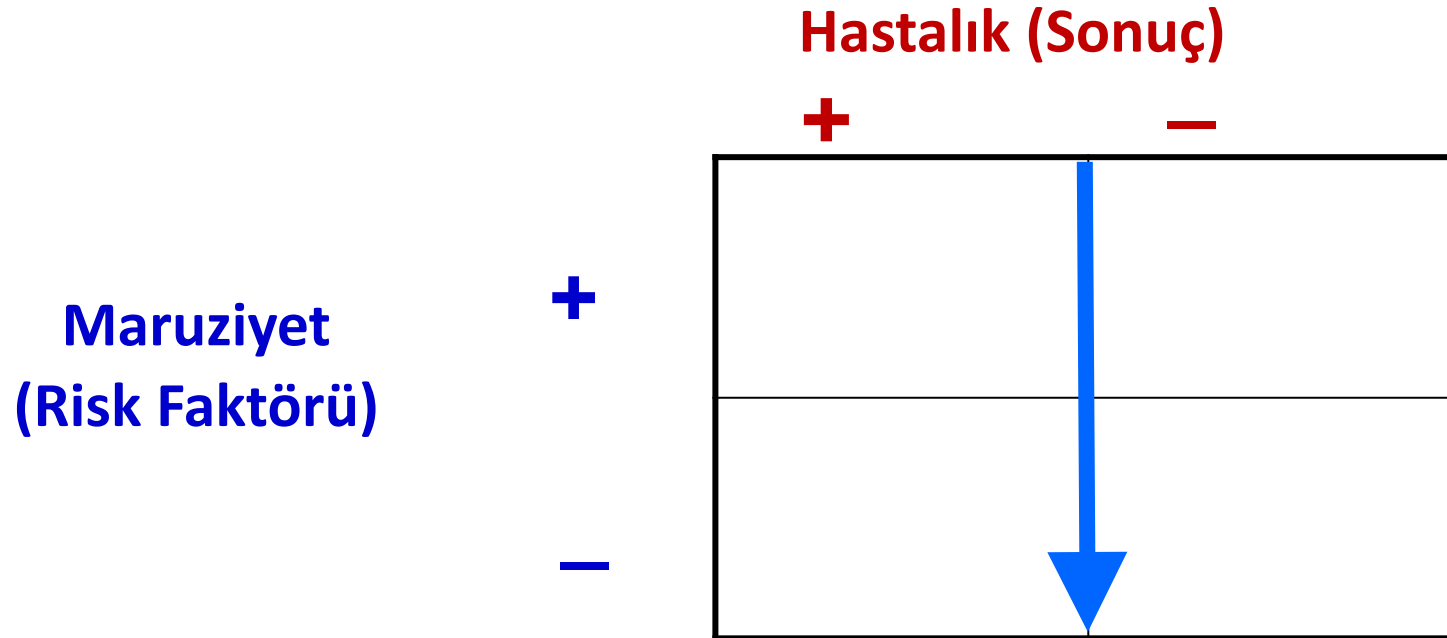

- ✓ İnsidans ve doğal gidiş
- ✓ Olay sırası
- ✓ Bilgi önyargısını önler
- ✓ Çoklu sonuç inceleme

- ✓ Nadir hastalıklarda zor
- ✓ Confounding
- ✓ Subklinik hastalık
- ✓ İzlemedeki kayıplar

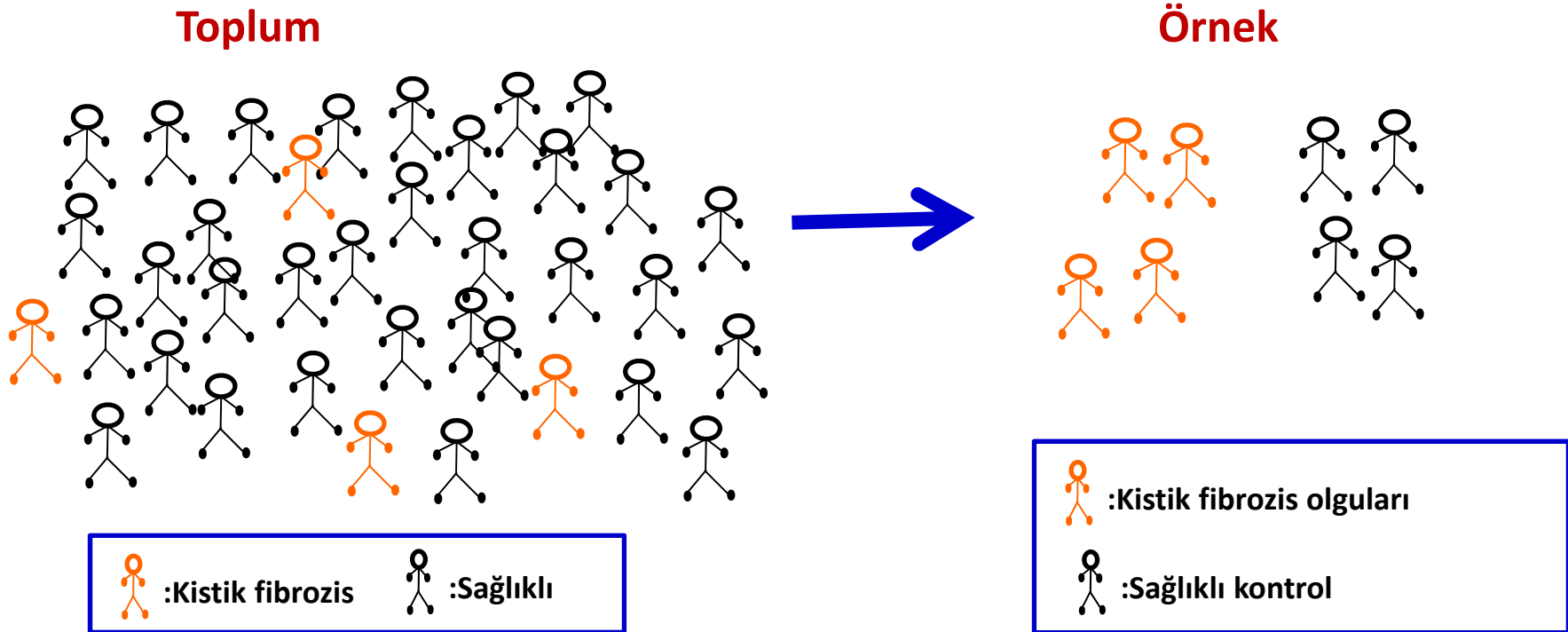
Çalışma Dizaynları: Olgu Kontrol çalışma

- ✓ “Olgu ve Kontrol” den oluşan bir örnek ile başlar
- ✓ Hastalık durumu ile başlar ve sonra olgu ve kontrol arasında riski karşılaştırır

Çalışma Dizaynları: Olgu Kontrol çalışma

1. Araştırma sorusunu belirle
2. Olgu grubunu tanımla : toplumdaki tüm olguları temsil etmeli
3. Kontrol grubunu tanımla : toplumdaki tüm hastalısızları temsil etmeli
4. Değişkenleri ölç

Çalışma Dizaynları: Olgu Kontrol çalışma

Ana soru:

Risk faktörü olgularda kontrollere göre daha sık mı?

Olgu ve Kontrollerin kaynakları:

Toplum temelli : Olgular toplum kayıtlarından

Kontroller genel toplumdan

Hastane temelli : Hastaneye gelen seçilmiş olgular

Kontroller genel toplumdan

Prospektif ya da retrospektif

Çalışma Dizaynları: Olgu Kontrol çalışma

Temel soru: Risk olgularda kontrole göre daha çok mu?

		Hastalık (Sonuç)	
		+	-
RF	+	50	20
	-	50	80

Olgularda RF prevalansı $50/100 = \%50$

Kontrolde RF prevalansı $20/100 = \%20$

Prevalans oranı $\%50 / \%20 = 2.5$

Çalışma Dizaynları: Olgu Kontrol çalışma

Temel soru: Risk olgularda kontrole göre daha çok mu?

		Hastalık (Sonuç)	
		+	-
RF	+	50	20
	-	50	80

Olgularda odds (ihtimal) $50/50 = 1$

Kontrolde odds (ihtimal) $20/80 = 0.25$

Odds oranı $50:50 / 20:80 = 1/0.25 = 4$

Çalışma Dizaynları: Olgu Kontrol çalışma

Temel soru: Risk olgularda kontrole göre daha çok mu?

		Hastalık (Sonuç)	
		+	-
RF	+	a	b
	-	c	d

$$RR = \frac{\frac{a}{a+b}}{\frac{c}{c+d}}$$

Nadir hastalıklarda

$$a \ll b \quad \text{ve} \quad c \ll d$$

$$RR = \frac{a/b}{c/d} = \frac{a/c}{b/d} = OR$$

Çalışma Dizaynları: Olgu Kontrol çalışma

SONUÇ:

Rölatif risk ve insidans : Sadece kohort çalışma

Odds oranı : >> RR (olgu kontrol çalışmada)

Nadir hastalıklarda ~ RR

Çalışma Dizaynları: Olgu Kontrol çalışma ÖNYARGI

Seçme Önyargısı (Bias)

Olgular hastalıklı toplumu temsil etmeyebilir

Kontroller hastaliksız toplumu temsil etmeyebilir

Örnek: Yanlış tanı, sosyoekonomik durum, araştırılan risk faktörü

Bilgi Önyargısı (Bias)

Olgular ve kontrollerde ölçmede farklılıklar

Örnek: Hatırlama önyargısı ve izleyici önyargısı

Çalışma Dizaynları: Olgu Kontrol çalışma ÖNYARGI

Seçme Önyargısını önlemek için

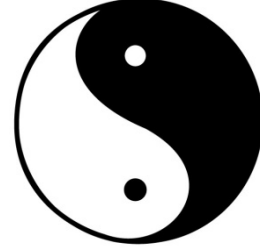
Olgu ve kotrolleri aynı şekilde seç

Eşle

Çoklu kontrol grubu oluştur

Toplum temelli örnek seç

Çalışma Dizaynları: Olgu Kontrol çalışma

Nadir sonuçlar için:

- ✓ Verimli
- ✓ Maliyet etkin

- ✓ Olayların sırası ?
- ✓ Sadece tek sonuç incelenebilir
- ✓ İnsidans ya da RR vermez
- ✓ Önyargı

Çalışma Dizaynları: Kesitsel

- ✓ “Kesitsel” bir örnek ile başlar
- ✓ Risk ve Hastalık arasındaki ilişkiyi aynı anda inceler

RF ve hastalık tek bir zamanda belirlenir

		Hastalık (Sonuç)	
		+	-
Maruziyet (Risk Faktörü)	+		
	-		

Çalışma Dizaynları: Kesitsel

Kullanım Alanları

- ✓ Risk ve sonuç paternlerinin incelenmesi

Hastalık ve risk faktörü yükü

Bakım gereksinimleri

Hipotez oluşturma

1. Toplum ve kesitsel örnek seçimi

2. Geçerli örnek toplama

Öznel: Anket

Nesnel: Laboratuar

3. Örnek toplanması

Yüksek katılım önemli

Çalışma Dizaynları: Kesitsel ÖNYARGI

“Sağlıklı çalışan etkisi”

Kesitsel çalışmalarda temel seçme önyargısıdır.

Çalışmaya alabileceğimiz genelde sağlıklı olanlardır.

Örnek: Okula giden çocuklarda dışarıda çalışma sıklığı düşüktür.

(dışarıda çalışan çocukların çoğu okulu bırakır)

Çalışma Dizaynları: Kesitsel

- ✓ Prevalanslar oranına bakabiliriz
- ✓ Ya da olasılıklar (odds) oranına bakabiliriz

Odds: bir olayın olma olasılığının olmama olasılığına oranıdır

		Astım		
		+	-	
RF	Erkek	72 (%53)	63	135
	Kız	5 (%10)	44	49
		79	107	

Prevalans oranı

$$= \%53 / \%10 = 5.3$$

Astımlı hastalarda erkek olma olasılığı (odds)

$$= (72/79) / (5/103) = 18.2$$

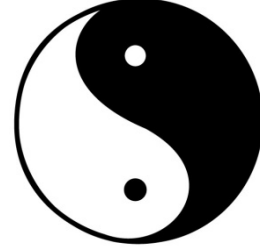
Sağlıklı kişilerde erkek olma olasılığı (odds)

$$= (63/107) / (44/107) = 1.4$$

Odds oranı

$$= 18.2 / 1.4 = 13$$

Çalışma Dizaynları: Kesitsel

- ✓ Hızlı ve ucuz
- ✓ Tanımlayıcı
- ✓ İlişkileri inceleme

- ✓ Zaman içindeki ilişki
- ✓ Seçme önyargısı
- ✓ İlişki gösterir; neden göstermez

Çalışma Dizaynları: Randomize kör klinik çalışma

✓ Deneysel Girişim (Experimental Trial)

Sonucu geliştirecek bir grubun izlendiği kohort çalışma

Araştırmacı maruziyeti belirler (örn. Tedavi)

Maruziyet (tedavi) randomize olarak dağıtılır

Sonuç tipik olarak iyileşmedir

} Standart kohorttan farkı

Tedavi dışında herşeyi benzer gruplar elde edilmelidir ki

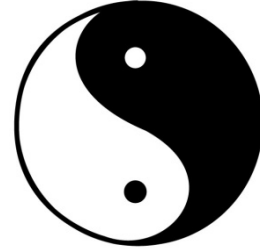
Sonuç farkı tedaviye bağlanabilsin

Çalışma Dizaynları: Randomize kör klinik çalışma

Randomize kör klinik araştırma için:

- 1. Kohortu topla** : Dahil edilme ve Dışlanma kriterlerini belirle
Örnek boyutu belirle
- 2. Başlangıç değişkenlerini kontrol et**
- 3. Randomize et** : Karşılaştırılabilir olduğunu garantiler
Önyargıyı engeller
- 4. Çift kör olarak tedavi et**
- 5. Sonuçları izle ve ölç** : Sabit kohort (kısa dönem)
Dinamik kohort (uzun dönem)

Çalışma Dizaynları: Randomize kör klinik çalışma

✓ Neden-sonuç ilişkisi

- ✓ Pahalı
- ✓ Etik sorun potansiyeli
- ✓ Tedavi standardizasyon sorunu